

Косович О. В.,

доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ПРОЦЕСИ ЕКСПАНСІЇ ЛЕКСЕМ АНГЛІЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено проблемі активного входження лексичних одиниць англійського походження в систему французької мови, опису принципів та основних цілей мовної політики Франції, заходів, які проводяться інститутами мовної політики Франції.

Ключові слова: запозичення, англіцизм, англо-американізація, мовна політика, Французька академія.

Постановка проблеми. У сьогоднішніх умовах поширення глобалізаційних процесів, зміцнення у зв'язку з цим позицій англійської мови, а отже, послаблення позицій французької мови французькі філологи активно обговорюють питання мовної політики, шукаючи пояснення незадовільного стану французької мови у світі. В умовах активних процесів англіканізації-американізації французької мови питання мовної політики набуває особливого значення.

Метою статті є вивчення питання активного входження лексичних одиниць англійського походження в систему французької мови, опис принципів та основних цілей мовної політики Франції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова мас-медіа, пропагуючи лексичні одиниці англійського походження, сприяє тим самим розповсюдженню й закріпленню мовного статусу англіцизмів у французькому мовленні, що в кінцевому підсумку сприяє англіканізації сучасної французької мови. Запозичення з англійської мови, інтегруючись у французьку мову, зачіпають усі мовні рівні, виявляючи різний вплив на системи мови; вплив залежить від стабільності мовного аспекту. Лінгвістичним площинами, що виявляються найбільш позначені впливом англійської мови, є, безумовно, лексика, вимова, морфологія; навпаки, синтаксис найменше зазнав такого впливу.

Безперечно, запозичення є невід'ємним складником процесу функціонування та історичної зміни будь-якої мови, одним із основних джерел поповнення її словникового складу, але їх рясність викликає серйозні побоювання щодо збереження цілісності й самобутності національної культури.

Інвазія англійських і англо-американських слів у французьку мову стала причиною виникнення у Франції товариства "*L'Office du Vocabulaire français*" («Служба словникового складу французької мови») й "*Comité d'études des termes techniques français*" («Комітет із вивчення французьких технічних термінів»). При Французькій академії існує також "*Comité consultatif du langage scientifique*" («Консультативний комітет із наукової мови»). «Служба словникового складу французької мови» налічує близько 3 500 членів, і її завданням є вивчення сучасної французької мови й боротьба за її чистоту. Ця боротьба ведеться з пуритичних позицій. Органом цього товариства є журнал "*Vie et langage*" («Життя і мова») видавництва

"*Larousse*". Журнал виходить щомісячно і присвячений лінгвістичним проблемам сучасної мови.

Журнал розраховано на широке коло читачів. У ньому публікуються листи читачів зі всієї Франції, а також з інших країн, які говорять французькою мовою (*pays francophones*). «Служба словникового складу французької мови» організовує в журналі референдуми серед своїх читачів з метою з'ясувати ступінь розповсюдження, частотності якогось неологізму чи запозичення або найбільш уживаного варіанта якогось слова й інколи звертається до своїх читачів із проханням допомогти знайти якесь слово чи висловлення, що може замінити невдалий термін елегантнішим чи милозвучнішим. Зі свого боку «Комітет із вивчення французьких технічних термінів», членами якого є видатні французькі інженери, вивчає нові технічні терміни; ці терміни, за словами голови Комітету, здебільшого англо-американського походження; Комітет також рекомендує французькі еквіваленти, які можуть замінити англо-американізм.

На особливу увагу заслуговують інститути мовної політики Франції. Необхідність їх створення продиктована одним із ключових пунктів державної політики в галузі мови – сприяти подальшому розвитку й розповсюдженню французької мови, підвищенню її престижу в усіх сферах, включаючи науку й техніку, юриспруденцію, економіку тощо, шляхом уведення нових слів і висловлень французького походження.

Так, заходи, які проводяться одним з інститутів мовної політики Франції – Генеральною комісією з неології й термінології (офіційний сайт www.franceterme.culture.gouv.fr) – виражаються в пошуку еквівалентів французького походження для заміни англійських термінів. Така політика офіційної державної структури не тільки відкрила нове джерело збагачення французької мови, а й продемонструвала можливості сучасного державного регулювання мови у Франції.

Саме із цією метою видано закон «Про використання французької мови» 1994 року, який спрямовано передусім проти необґрунтованого введення в лексичний обіг американізмів і підвищення опірності французької мови. Так, з офіційного обігу вилучено понад 3,5 тисяч слів і понять англійського походження.

Також варто згадати й недавню дискусію (2013 року) щодо законопроекту про часткове викладання предметів англійською мовою в університетах, який запропонувала Міністр освіти Жене́в'єв Фьораско. Профспілки (*FSU, CGT, FO*) і колективи (*Sauvons la Recherche, Sauvons l'Université*) одразу ж закликали до страйку. Марін Ле Пен відзначила, що «Франція йде слизькою дорогою англосаксонської глобалізації», а академіки почали говорити про те, що французька мова утискається зі всіх боків. Хоча мова в законопроекті йшла лише про незначний відсоток предметів. В інтерв'ю газети *La Croix* президент Фран-

цузької академії Бернар Піво взагалі намалював апокаліптичну картину: «Якщо закон буде прийнято й ми допустимо, що в університетах предмети будуть викладатися англійською мовою, французькій мові буде заподіяно серйозної шкоди, і вона просто збідніє. Вона стане мовою банальною або, ще гірше, мертвою мовою» (www.lacroix.fr).

Французька академія докладє максимум зусиль для перекриття надходження англіцизмів до складу французької мови. Жодні заборони, на жаль, тут не можуть подіяти. Тому Академія створила сайт wikilf.culture.fr, на якому користувачі можуть запропонувати свої варіанти перекладів. Трапляються, звичайно, й абсолютно абсурдні пропозиції, наприклад, пуристи пропонують замінити слово, яке вже «прижилося» у французькій мові, “*blogueur*” на “*paparazzi d’Internet*”, або на “*cahieur*”, або на “*carnettiste*” (за аналогією зі словом “*journaliste*”). Кращі переклади, за словами творців сайту, будуть унесені в *Journal Officiel*, а отже, рекомендовані до використання. А всі офіційні переклади, схвалені Французькою академією, презентовані на іншому сайті – <http://www.culture.fr/franceterme>.

Французька академія прагне будь-якими методами «перекрити» потік англіцизмів. Однак жодні заборони подіяти не можуть. Відтак академія створила сайт wikilf.culture.fr, на якому користувачі можуть запропонувати свої варіанти перекладів. Французьким урядом (спеціальним відділом зі співробітництва та франкофонії) запроваджено конкурс “*Francotot*”, завданням якого є надсилання студентами й учнями шкіл еквівалентів англіцизмів, наприклад, “*chat*”, “*buzz*”, “*tuning*”, “*newsletter*”, “*talk*”. Результати конкурсу: *ramdam (buzz)*, *bolidage (tuning)*, *éblabla, tchatche (chat)*, *infolettre (newsletter)*, *débat (talk)*. Для деяких лексем пропонується кілька еквівалентів, наприклад *unfriend – élaminer* (за взірцем *éliminer*), *excaminiér (excommunier)*, *amicider (trucider)*, *amiradier, désamister, désamilister, radiamier, désamiller, dénami*. Саме для цього англіцизму в системі Twitter було оголошено конкурс на французький еквівалент: *buter, couper, décamarader, déchumer (від chum, ami)*, *déblonder (від blonde, amoureuse)*, *décopiner, se délier, délistier, dépoter, désamifier, détaler, enlever (un ami)*, *flusher, foutre la paix, nettoyer, rompre, saquer, soustraire (un ami)*, *virer, désamicaliser*.

Незважаючи на таку величезну турботу французів про збереження первозданного потенціалу своєї мови, сьогодні особливо помітний процес англіканізації-американізації (серед запозичень багато і слів-паразитів – *O. K.* – *Tout sera O. K.* (Усе буде нормально)), коли французька мова (*publipostage* (поштова розсилка), *scénarimage* (малюнки до початку демонстрації фільму), *global(e)* (загальний), *informateur* (інформатор), *draveur* – від *draver* (сплавник (лісу)) отримала своєрідну назву «франгле»). Відповідний взаємний вплив цих двох мов (французької й англійської) бере свій початок ще з XVIII століття. Сьогодні спостерігаються процеси асиміляції (наприклад, запозичені іменники отримують відповідні граматичні французькі категорії роду/числа – *badloque* (від *bad luck*) – «невдача» – п.ф. (*la badloque*) тощо), розширення семантичної структури англо-американських запозичень і навіть інновації на їх основі стійких висловлень/фразеологізмів (*revenu global* (валовий дохід); *tomber victime de* (впасти жертвою) ...), що підтверджує їх високий ступінь освоєння. Такі запозичення (не завжди корисні) почали широко впроваджуватися (причому навіть без коментарів, що вимагаються) як у мову повсякденного спілкування, так і у сферу масової (телебачення/преса/радіо) комунікації.

Це не могло не викликати занепокоєння у Франції, внаслідок чого й прийнятий відповідний законодавчий акт, який дозволяє вживати в межах громадських місць виключно фрази/висловлення/слова рідного/французького походження. Окрім цього, цей закон розповсюджується також і на телебачення й радіомовлення.

Потрібно також зазначити, що цей закон (про захист французької мови від експансії англійської та інших мов і будь-якої чужої культури), підписаний у 1975 році французьким президентом Валері-Жіскар-д’Естєн і підтриманий у ході дебатів щодо його прийняття партіями, які дотримувались різних політичних поглядів і переконань, одночасно зачіпає питання, що стосується певних статусно-мовних гарантій у рамках відповідних комерційних та інших сфер країни. Отже, в наявності яскраво виражена позитивність ставлення французів до своєї рідної/національної мови. Населення по праву вважає французьку мову вкрай раціональним, чистим і тісно прив’язаним до високих культурних традицій засобом спілкування. Справа в тім, що французи позиціонують свою мову не тільки у вигляді засобу відображення, а й навіть уособлювання своєї культури. При цьому їхній страх перед засиллям французької мови американізмами можна порівняти з переживаннями з приводу нав’язування їм чужих традицій і способу життя. Звідси й увесь негатив, що виникає.

Варто також згадати й висловлення відомого французького філософа Мішеля Серра, якого настільки обурює ситуація з експансією англійської мови, що він закликає французів влаштувати бойкот мові Шекспіра чи радше уже Рональда Макдональда: «Якщо реклама товару буде англійською мовою, ми не будемо його купувати, якщо назву фільму не перекладуть французькою, ми не підемо в кіно. Ми не займаємося шопінгом, а ходимо до магазину. І якщо оборот рекламників і продавців впаде на 10%, то, не сумнівайтесь, вони знову перейдуть на французьку мову» [3]. М. Серр веде мову про безпеку загибелі мови й наводить аргументи на підтримку противників використання англійської мови на заняттях у вищих навчальних закладах: «Жива мова – це така мова, яка може виразити все, що завгодно. Жива мова нагадує айсберг. Його видима частина представляє слова повсякденного мовлення. Проте найважливіше – це підводна частина, тобто всі спеціальні мови. Жива мова – це сукупність усіх цих спеціальних мов. І втрата навіть одного чи двох складників є достатньою причиною для смерті мови. Тому викладання англійською мовою призведе до зникнення цих елементів мови і зробить Францію колонізованою країною, мова якої не в силах усього виразити» [3]. Аби підкреслити всі масштаби небезпеки, академік повторив слова, які він промовив у Парижі у 2010 році: «Зараз на стінах в Тулузі більше слів англійською мовою, ніж було німецькою мовою в часи окупації».

Проте загалом, якщо вести мову про вплив англійської мови на французьку, із цього боку французька мова не зазнає ніякої небезпеки. З 60 000 слів у словнику всього 1 500 англійських, що становить 2,5%, але потрібно розрізняти безпечні запозичення на рівні лексики від запозичень, до яких потрібно ставитися обережно, оскільки вони можуть впливати через синтаксис на сам процес мислення. На рівні синтаксису англомовні висловлення є нечастими, винятки становлять конструкції типу *modern’hotel* або *rapid’pressing*, але це не може впливати на манеру мислення. Стосовно фонетики, то вона є абсолютно герметичною: французи вимовляють англійські слова так на французьку манеру, що англійці їх зовсім не впізнають. Франція бореться проти префе-

ренційного застосування мови «А» щодо мови «Б» в тому чи іншому контексті, саме тому в країні прийнято стільки юридичних актів, які стосуються лінгвістичної політики [1].

Англійська термінологія продовжує настійливо завойовувати франкомовний простір, і досвід показує, що боротьба проти англіцизмів виявляється малоефективною, якщо вона ведеться тільки директивними методами. Сьогодні в умовах глобалізації, демократизації державні настанови не відіграють таку важливу роль, як колись; ефективніше діє принцип вільного розвитку мови залежно від мовленнєвої практики звичайних користувачів і спеціалістів у галузі мови.

Висновки. Отже, стрімке проникнення англійської лексики в усі пласти словникового складу сучасної французької мови спровокувало бурхливі суперечки сучасних лінгвістів про наслідки цього процесу для французького лінгвокультурного середовища, його самобутності й перспектив його розвитку. Сучасна мовна ситуація та дискусії навколо неї схвильовали й уряд Франції, внаслідок чого прийняті й затверджені закони про французьку мову. Проте, незважаючи на зусилля уряду, Французької академії, обмежити наплив англіцизмів у французьку мову неможливо, сучасний діловий світ і молодь активно запозичують слова з англійської мови. Виник навіть новий тип мови «франгле». Французи із задоволенням використовують англійські слова, виловлені в Інтернеті. Маса англіцизмів у французькій мові є неоднорідною. Передусім вона складається з явищ різних лінгвістичних рівнів: запозичень лексичних, впливу англійських навичок вимови на звучання французького мовлення. Лексичні запозичення або виявляються перенесенням у французьку мову англійських слів термінологічного значення, що слугує збагаченню мови, або супроводжуються витісненням відповідної французької лексики.

Надалі, зважаючи на масове розповсюдження англіцизмів і їх невинне надходження у склад французької мови, плану-

ється розгляд проблем їх фіксації в лексикографічних джерелах французької мови, а отже, й інтерпретації мовцем.

Література:

1. Ажеж К. Французский язык, история одной борьбы / К. Ажеж. – Париж : Изд-во Мишель Ажеж, 1996. – 230 с.
2. Клоков В.Т. Современный взгляд на языковую политику Франции: / В.Т. Клоков // Филология [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bygeo.ru/strany/franciya/1220-sovremennyy-vzglyad-na-yazykovuyu-politiku-francii.html>.
3. Slate.fr, le 20 octobre 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.slate.fr/france/79132/michel-serres-francais-greve-invasion-anglais>.

Косович О. В. Процессы экспансии лексем английского происхождения в контексте языковой политики Франции

Аннотация. Статья посвящена проблеме активного вхождения лексических единиц английского происхождения в систему французского языка, описанию принципов и основных целей языковой политики Франции, мероприятий, которые проводятся французскими институтами языковой политики.

Ключевые слова: заимствование, англицизм, англо-американизация, языковая политика, Французская академия.

Kosovych O. The processes of expansion of English lexemes in the context of language policy of France

Summary. The article deals with the problem of active entry of the lexical units of English origin into the system of the French language, and, therefore, description of the principles and main goals of the language policy of France, events organized by French institutions of language policy.

Key words: borrowing, anglicism, Anglo-Americanization, language policy, French Academy.